

УДК 94:323.1(437)

Розвиток студентського руху в Чехословаччині періоду «Празької весни»

І.В. ФІЛІПЧУК

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна

E-mail: 30na40@ukr.net

Авторське резюме

У статті розглядаються особливості розвитку студентського руху в університетах Чехословаччини періоду «Празької весни». Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від 31 жовтня 1967р. (студентська демонстрація в Празі) до серпня 1968р. (введення в Чехословаччину військ Організації Варшавського договору), що відповідає найбільш активній фазі чехословацького студентського руху 60-х років ХХ ст. Страховські події 31 жовтня 1967р. стали поворотним пунктом у розвитку чехословацького студентського руху в 60-х роках ХХст. Студенти були серед числа найбільших критиків режиму А.Новотни. Прагнення студентів до змін проявилось у виникненні нових, альтернативних студентських об'єднань і організацій від факультетських – «Космополітичне студентство», до загальнонаціональних, таких як Союз студентів вузів Чехії та Моравії (СВС) і Союзу студентів Словаччини (ССС). Ці нові організації позиціонували себе як опозицію до ЧСМ, офіційної державної молодіжної організації Чехословаччини. Виникнення, СВС і СССР є проявом не лише недовіри до ЧСМ, а також виступає відображенням невирішеності проблеми федералізації Чехословаччини.

Не останнє місце в студентському русі займали студентські об'єднання, що не входили до загальнонаціональних організацій, існували в рамках окремих факультетів і представляли спектр поглядів від комуністичних до ліворадикальних.

Загалом студентський рух у Чехословаччині періоду «Празької весни» підтримував прагнення керівництва КПЧ провести лібералізацію чехословацького суспільства і вимагав лише біль активного впровадження цих змін.

Ключові слова: «Празька весна», студентські організації, студентський рух.

Development the student movement in Czechoslovakia Prague Spring period

I.V. FILIPCHUK

Rivne state humanitarian university, Rivne, Ukraine

E-mail: 30na40@ukr.net

Abstract

The article deals with peculiarities of the student movement in the universities of Czechoslovak Prague Spring period. The chronological scope of the study covers the period from October 31, 1967. (Student demonstration in Prague) by August 1968. (Introduction in Czechoslovakia troops of the Warsaw Pact), which corresponds to the most active phase of the Czechoslovak student movement of the 60s. years of XX century. Strahovsk events 31 October 1967 were a turning point in the development of the student movement in Czechoslovakia 60 years of XX century. The students were amongst the biggest critics of the regime A. Novotny. The desire of students to the changes was reflected in the emergence of new, alternative student associations and organizations from faculty – Cosmopolitan students body to national, such as University students union of Czechia and Moravia and Slovak union of Students. These new organizations positioned themselves as opposition to Czechoslovak Union of Youth, official state youth organization Czechoslovakia, which in the result of manual control by party and state leadership in the 50s XX century completely lost credibility among Czechoslovak youth in general and students in particular and in the conditions of social liberalization was doomed to destruction. The emergence of University students union of Czechia and Moravia and Slovak Union of Students is not only a manifestation of destruct to Czechoslovak Union of Youth and is reflection of unsolved problem of Czechoslovakia federalization.

Student associations that were not part of the national organizations that existed within individual departments and represented range from communist views to the radical left didn't occupy the last place in the student movement. The most popular left-wing organization among the students became Czechoslovak Revolutionary Youth Movement. It united primarily students, later its membership also included intellectuals and workers.

In general, student movement in Czechoslovakia in the period of Prague Spring supported the aspiration of the CPC to liberalize Czechoslovak society and required only the pain of active implementation of these changes.

Key words: Prague Spring, student organizations, student movement

Одним із визначних факторів, що впливав на процес лібералізації суспільно-політичного життя чехословацького суспільства в період «Празької весни», була активізація студентського руху.

Постановка проблеми. 60-ті роки ХХст. можна характеризувати як загальнолюдську спробу активного пошуку альтернативних шляхів розвитку людства. Складовими цього глобального процесу були революційні рухи в країнах третього світу, спроба реформ в СРСР та протестні рухи на Заході. Не обминули ці процеси і Чехословаччину, де найбільш активним учасником процесу лібералізації суспільства було студентство.

Мета дослідження. Визначити причини та характерні особливості розвитку студентського руху в Чехословаччині періоду «Празької весни», охарактеризувати його ідеологію та внутрішньосистемні зміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ролі чехословацьких студентів у «Празькій весні» почало розглядатися істориками майже відразу після завершення цього процесу. В 1973р. вийшла праця ізраїльської дослідниці Г.Голан в якій була зроблена спроба проаналізувати роль молодіжних організацій Чехословаччини у процесах лібералізації чехословацького суспільства в 1968р. [5]. Найбільш ґрунтовними працями з цієї проблеми є роботи чеського дослідника Я.Пажоута [15;16]. В українській славистиці це питання вивчене недостатньо. Зокрема цієї проблеми торкається у своїй роботі І.О.Десятничук [1].

Виклад основного матеріалу. Відправною точкою участі чехословацьких студентів у процесі лібералізації і однією з причин «Празької весни» стала демонстрація студентів 31 жовтня 1967р., яка розпочалася в студентському містечку, розташованому в празькому районі Страхов. Причиною виходу студентів на демонстрацію послужили незадовільні умови проживання у студентських гуртожитках, постійні перебої з електропостачанням та ін. Тому студенти вийшли на демонстрацію під гаслом: «Хочемо світла! Хочемо вчитись!» [13, с.4].

Жорсткі дії міліції проти студентів на тлі подій ІV з'їзду Союзу письменників (червень 1967р.) сприяли наростанню бунтівних настроїв у суспільстві. Тим більше, що керівництво КПЧ наголосило на тому, що ініціатори акції будуть покарані [13, с.7]. Навіть досить поміркована «Млада фронта» за 14 листопада 1967р., хоч і засудила форми протесту, які вибрали студенти, але водночас піддала критиці дії служби безпеки і майбутні адміністративні заходи щодо студентів [21, с.1,6].

Студентська рада філософського факультету Карлового університету у своїй резолюції від 9 листопада 1967р., адресованій міністру освіти

Ї.Гайкові, ЦК КПЧ, МК КПЧ Праги, міністру внутрішніх справ, ЦК ЧСМ і Празькому УРК ЧСМ, висловила стурбованість з приводу страховських подій і наголосила на необхідності покращення побутових умов студентів та звернула увагу на значно глибші причини соціальних негараздів студентів, які не можуть бути усунуті за короткий час. Рада звернула увагу на заздалегідь негативне ставлення суспільства до студентів та інтелігенції загалом. Причину негативного ставлення служби безпеки до студентів та інтелігенції автори резолюції бачили у незрозумілій ролі служби безпеки в соціалістичному суспільстві [13, с.10].

Рішучу позицію проти бунтівних студентів зайняв перший секретар ЦК КПЧ А.Новотни, виступаючи на засіданні політбюро 28 листопада 1967р. він наголосив: «Резолюція, прийнята Філософським факультетом, доводить, що йдеться не про економічні і побутові проблеми, а про політичні речі. ...У резолюції, прийнятій на Філософському факультеті, вміщено відверті антипартійні і антисоціалістичні вимоги. Антипартійні тому, що відкидають керівну роль партії» [13, с.11].

Страховські події стали поворотним пунктом у розвитку чехословацького студентського руху в 60-х роках ХХ ст. Студенти були серед числа найбільших критиків режиму А.Новотни. Крім того, необхідність вирішувати свої власні проблеми, а також поліпшення викладання і умов навчання вимагали загальної демократизації суспільства і сприяли розвитку студентського самоврядування в межах офіційної чехословацької молодіжної організації Чехословацького союзу молоді (ЧСМ) [13, с.8].

«Страховські події» також засвідчили неспроможність А.Новотни вирішувати державні проблеми і прискорили його відставку з посади першого секретаря ЦК КПЧ. Обрання першим секретарем ЦК КПЧ О.Дубчека в січні 1968 р. стало сигналом до змін у суспільному житті країни. Першими ознаками цих змін стали виступи таких партійних діячів, як Й.Смрковський та З.Млинарж, і визначних діячів культури, перш за все нового голови Союзу письменників Чехословаччини Е.Голдстукера.

Процес лібералізації, запущений новим керівництвом КПЧ, сприяв пожвавленню у середовищі студентства дискусії про нову форму організації студентського руху, яка активно йшла ще з кінця 1967р. Не останню роль у виникненні цієї дискусії відіграла офіційна позиція ЧСМ щодо страховських подій, яка зламала віру радикальних студентів у можливість реформувати ЧСМ [16, с.107].

13 січня 1968р. в Карловому університеті зібрався празький актив студентів, скликаний Празьким УРК ЧСМ, були також присутні представники факультетів празьких університетів,

члени Празького УРК ЧСМ, ЦК КПЧ і представники міністерства освіти та рядові члени ЧСМ. На зборах радикальні студенти (Каван, Кованда, Тіл, Голуб) поставили під сумнів об'єктивність офіційної версії страховських подій. На активі було також прийнято рішення про проведення 21 березня 1968р. в університетах референдуму, на який виносилося питання про можливе створення незалежних студентських організацій поза межами ЧСМ [14, с.4].

У березні також відбувся пленум ЦК ЧСМ, на якому було обране нове керівництво ЧСМ на чолі з З.Вокругліцким і відбулися радикальні зміни в його організаційній структурі.

Та процес розпаду ЧСМ був настільки швидким, що до жодного референдуму справа не дійшла. Майже всі повноваження були передані різним групам, що об'єднували студентів за інтересами. Але це не допомогло новому керівництву ЧСМ зупинити процес дезінтеграції [23, с.144].

Створення нових організаційних структур у студентському русі відбувалося не просто, особливо складним був процес створення загальнодержавної організації.

Негативне враження про роботу ЧСМ у більшості студентів сприяло значній диференціації поглядів на головне питання: яку організацію і на основі яких принципів створювати? Існувала тенденція до створення чисто політичної організації студентів як «молодіжної партії» опозиційної, але соціалістичної за своєю суттю. Однак вона була слабкою і не знайшла значної підтримки серед студентів. Деякі схожі елементи містила програма футурологічного клубу. Також існувала ідея створення окремих політичних організацій молоді при різних політичних партіях, тобто створення союзу комуністичної, народної і соціалістичної молоді. Але й ця ідея не знайшла серед студентства необхідної підтримки [19, с.6]. Вирішити цю проблему мала загальнодержавна рада університетів.

Республіканська рада університетів відбулася 22-23 лютого 1968р. в Брно. На раді від імені словацької делегації виступив братиславський студент Я.Галушка, який агітував за побудову загальнодержавної студентської організації знизу за регіональним принципом. Цей принцип мав виходити з майбутнього федеративного устрою Чехословаччини. Єдність чехословацького студентського руху мала втілюватися за допомогою парламенту з паритетним представленням чеських і словацьких активістів. Для вироблення проекту нової організації було створено чеську і словацьку робочі групи. Передбачалось обговорення цього питання на чеській і словацькій університетських конференціях, після чого, в квітні, мала відбутися загальнодержавна конференція. Паралельно з конференціями робочі комітети мали підготу-

вати проект програми і структури незалежного студентського руху і провести їх обговорення на всіх факультетах. Рада також написала відкритий лист, в якому виступала проти розгону студентських демонстрацій у Польщі [16, с.109-110].

У суперечках всередині студентського руху велику роль грали не лише концептуальні питання, але й особисте протистояння між окремими студентськими лідерами. Не можна забувати і про суперництво окремих студентських центрів. Маються на увазі виступи проти гегемонізму празького студентства інших центрів країни, в першу чергу Брно. З іншого боку, цьому конфлікту сприяла тривала опозиційна активність і політична діяльність та значна маневреність регіональних студентських організацій. Празькі студенти часто помічали, що їхні колеги з Брно висувують своїх представників без узгодження з ними і намагаються виступати від імені всіх студентів Моравії [16, с.112-113].

Разом з тим, у цей період виникає ідея створення студентської організації, яка б представляла інтереси всіх регіонів. Рішення про створення такої організації, що отримала назву Союз студентів вузів Чехії і Моравії (СВС), було прийняте після тривалого обговорення на установчому з'їзді в Оломоуці 25-26 квітня 1968р., в якому взяли участь 138 делегатів із 55 факультетів. Таємним голосуванням була обрана президія з п'ятнадцяти членів, яку очолив П.Рібарж [16, с.113-114]. Також було прийнято постанову, в якій проголошувалося, що СВС у своїй діяльності буде дотримуватися принципів соціалізму, демократії і гуманізму та керуватиметься декларацією ООН про права людини [18, с.93-98]. На з'їзді точились гострі дискусії з приводу входження СВС до складу Національного фронту. Різко проти виступали так звані «празькі радикали», які взагалі не сприймали Національний фронт, їхнє ставлення змінилось лише після того, коли Національний фронт очолив Ф.Крігель, людина, якій вони довіряли [14, с.8]. У проекті програми, який представив підготовчий комітет, говорилося, що СВС є «учасником Національного фронту як один з рівноправних партнерів політичних партій і громадських організацій» [12, с.1,3]. У підсумку було прийнято рішення про членство в Національному фронті, хоча дискусії з цього приводу тривали і надалі. СВС таким чином поставив під сумнів керівну роль КПЧ [14, с.8].

У містах з великою концентрацією студентів були створені міські центри, які об'єднували представників різних факультетів. Вони мали успадкувати майно вузівських районних комітетів (ВРК). 9 травня 1968р. на ювілейній конференції вузівських районних комітетів ЧСМ було проголошено про розпуск ЧСМ у празьких вузах. Замість ВРК було створено Академічну

раду празьких студентів (АРПС), яка незабаром була перейменована в Празький студентський парламент (ПСП) [16, с.115]. 25 травня 1968р. був створений Союз студентів Словаччини (ССС). У зібранні, яке прийняло рішення про створення СССР, взяли участь 114 делегатів, що представляли нашвидкуруч створений вищий орган союзу – парламент, який представляв 36 словацьких факультетів. Головою СССР був обраний Б.Дубен [5, с.78; 16, с.115].

Зі значним запізненням був створений Чехословацький вузівський центр (ЧСВЦ), загальнодержавний координаційний орган студентського руху, який займався поширенням інформації і мав представляти студентство Чехословаччини за кордоном. Він складався з чотирьох представників від чеського і словацького союзів, але повноважень для прийняття рішень він не мав. Голова центру і його заступник мали обиратися терміном на рік по черзі від чехів і словаків. Головною відмінністю між СВС і СССР було те, що СССР проголосив одним із головних принципів своєї діяльності принцип демократичного централізму і прагнув отримати членство в Національному фронті, тоді як СВС виступав проти принципу демократичного централізму, а рішення про вступ до Національного фронту прийшло через гострі дискусії [5, с.78]. Специфічним шляхом пішли студенти Празького аграрного університету. Не створивши організації самоврядування, що базується на представницькому принципі, студенти цього університету 10 квітня 1967р. створили політичне об'єднання – Незалежна студентська організація (НСО) [14, с.9].

Зокрема, причиною виникнення альтернативного студентського руху в Празькому аграрному університеті, на думку його активного учасника І.Деймала, була велика кількість студентів, що були свідками колективізації [17, с.44]. Яскравим проявом змін у суспільно-політичному житті Чехословаччини і першими масовими зібраннями «Празької весни» були молодіжні мітинги в березні 1968р., в організації яких брали участь такі студенти-активісти, як І.Мюллер та ін. Перший мітинг відбувся 13 березня 1968р. в Слов'янському домі і зібрав до 4000 чол., другий – 20 березня в парку культури і відпочинку ім.Ю.Фучіка та зібрав 15 000 чол. На мітингу, на запитання переважно молоді, відповідали різні політики і письменники, такі як Й.Смрковський, П.Когут, Г.Гусак, М.Гюбл і ін. Ці мітинги, трансльовані по радіо, мали великий вплив на підйом громадської свідомості. Подібні мітинги відбувалися і в інших містах Чехословаччини [7, с.45-46].

На мітингах, крім великої кількості питань, звучали гостра критика монопольного становища КПЧ в державі і вимоги дозволити створювати нові опозиційні партії [14, с.5-6; 5, с.71].

Чехословацькі студенти дали зрозуміти, що хочуть брати активну участь у політичному житті країни, що підтвердили й тим, що після відставки А.Новотни з посади президента активно підтримували кандидатуру Ч.Цісаржа на цю посаду, хоча і висування ними цієї кандидатури на посаду президента республіки під гаслом «Цісаржа на град» містила в собі певну частку жарту [16, с.111].

Свідченням політичної активності студентів є також лист студентів факультету культури та журналістики Карлового університету, адресований Союзу чехословацьких письменників. У листі студенти просили підтримати прохання колишньої редакції часопису «Тварж» про відновлення діяльності, яка була припинена в адміністративному порядку ще в 1965р. У листі, зокрема, зазначалось: «Ми переконані, що всі політичні організації в нашій республіці мають право виражати свої погляди попри те, що перебувають у меншості. Кожна організація повинна мати право доносити свої погляди до громадськості через ЗМІ, що означає мати право видавати власний друкований орган» [10, с.13].

Своє ставлення до ситуації в країні також висловили студенти-комуністи, зібрання яких відбулося в Празі 19 квітня 1968р. На активі було відзначено скептичне ставлення основної маси студентів до КПЧ і незначний прилив нових членів партії з середовища студентів. Учасники активу погодились з тим, що основною причиною негативного ставлення студентів до КПЧ є збереження на керівних посадах в партії і особливо в ЦК осіб, що дискредитували себе в минулому [8, с.1].

Свобода суспільного життя в Чехословаччині навесні 1968р. проявилась і під час святкування травневих свят. З'явилися, на відміну від минулих років, гасла, в яких висловлювалося ставлення до ситуації в середині країни, і такі, що свідчили про гостру негативну реакцію на тиск з боку СРСР та країн ОВД [16, с.112].

У межах чехословацького студентського руху також існували окремі об'єднання ліворадикального напрямку. Хоча вони становили меншість, але мали значний вплив завдяки своїй діяльності. Найвиразніше ця тенденція проявилася на Філософському факультеті Карлового університету, де група з двадцяти студентів на початку березня 1968р. створила організацію ексцентричного характеру «Космополітичне суспільство», яка в межах своєї «програми» декларувала боротьбу проти всіх проявів шовінізму, конформізму і націоналізму. Її члени брали участь в організації деяких студентських акцій. Зокрема, вони проводили акції протесту проти чехословацьких і радянських поставок зброї до Нігерії, вимагали відновлення дипломатичних відносин з Ізраїлем, брали участь у маніфестаціях біля французького посольства, спрямованих

на підтримку травневої революції французьких студентів [9, с.222-223].

Найбільш популярною організацією лівого спрямування серед чехословацьких студентів став Рух революційної молоді (РРМ). РРМ об'єднував перш за все студентів, пізніше до його складу також входили представники інтелігенції і робітників [4, с.36].

Основною причиною створення РРМ стала поразка листопадового студентського страйку 1968р., який став найбільшим проявом студентської активності після лютого 1948р. і був спрямований проти встановлення в Чехословаччині режиму нормалізації [15, с.7].

Про силу студентського руху і його вплив на суспільний розвиток Чехословаччини періоду «Празької весни» свідчить та велика увага, яку приділяли йому такі партійні і державні лідери, як О.Дубчек [20;21;24], О.Шик [22;2], З.Млинарж [6], Й.Смрковський [3;11].

Висновки. Таким чином, студентський рух у Чехословаччині періоду «Празької весни» мав діалектичний характер. З одного боку, в середовищі студентства значної сили набуло прагнення вийти з-під контролю ЧСМ, який повністю себе скомпрометував в очах студентів у попередні роки. З іншого, студентство розуміло необ-

хідність створення нової загальнодержавної організації, яка б по-справжньому захищала їхні інтереси. Процес лібералізації чехословацького суспільства, який зробив можливим створення нової альтернативної організації студентства, також показав неоднорідність студентського руху і наявність у ньому гострих суперечностей. Важливим фактором у цьому контексті було протистояння Праги, яка претендувала на роль лідера студентського руху, та інших університетських центрів.

На процес створення нової загальнодержавної студентської організації також впливала і невирішеність питання федералізації Чехословаччини. Наслідком цього стало створення двох незалежних організацій – чеської СВС та словацької – ССС.

Не останнє місце в студентському русі займали студентські об'єднання, що не входили до загальнонаціональних організацій, існували в рамках окремих факультетів і представляли спектр поглядів від комуністичних до ліво-радикальних. Загалом студентський рух у Чехословаччині періоду «Празької весни» підтримував прагнення керівництва КПЧ провести лібералізацію чехословацького суспільства і вимагав лише біль активного впровадження цих змін.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Десятничук І.О. «Празька весна» 1968р.: становлення громадянського суспільства: дис... кандидата іст. наук: 07.00.02 / Десятничук Ігор Олексійович. – К., 2007. – 207 с.
2. Diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ: Sodruh Ota Šik // Rudé právo. – 1968. – 7 dubna. – P.2
3. Diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ. Sodruh Josef Smrkovský // Rudé právo. – 1968. – 4 dubna. – p.2–3
4. Franc M. Mladí, levice a rok 1968 / M.Franc, P.Holubec. – Praha: BCS, 2009. – 112 p.
5. Golan G. Reform rule in Czechoslovakia. The Dubček era 1968–1969 / G.Golan. – Cambridge: At the University press, 1973. – 327 p.
6. Hoppe J. Pražské jaro v médiích. Výběr z dobové publicistiky. Ediční řada Praměny k dějinám Československé krize v letech 1967–1970, 11.díl / J. Hoppe. – Praha – Brno, ÚSD – Doplněk, 2004. – 444 p.
7. Janáček F. Leden 1968 a spor o jeho smysl / F.Janáček, J.Moravec. – Praha: Parta, 1993. – 207 p.
8. Jednotu studentského hnutí. Aktiv studentů-komunistů vysokých škol v Praze // Rudé právo. – 1968. – 20 dubna. – P.1
9. Kárník Z. Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Svazek II / Z.Kárník, M.Kopeček. – Praha: ÚSD AV ČR, Dokořán, 2004. – 364 p.
10. My, studenti FON UK // Literární listy. – 1968. – № 3. – P. 13
11. Na minulost, přítomnost a budoucnost. J.Smrkovský: Nečekejte ode mne žádné senzace, jde o vážné věci! // Rudé právo. – 1968. – 14 března. – P.1.6
12. Návrh programu Československých vysokoškoláků / Student. – №18. – 1968. – P.1,3
13. Pažout J. «Chceme světlo! Chceme studovat!»: demonstrace studentů z vysokých škol v Praze na Strahově 31.října 1967 / J.Pažout // Pamět a dějiny. – 2008. – №1. – P.4–13
14. Pažout J. Československé studentské hnutí v šedesátých letech dvacátého století (sbírka Ivana Dejmal) / J.Požout. – Praha: Libri prohibiti, 2001. – 62 p.
15. Pažout J. Hnutí revoluční mládeže 1968–1970 / J.Požout. – Praha: ÚSD AV ČR, 2004. – 143 p.
16. Pažout J. Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20 století / J.Požout. – Praha: Prostor, 2008. – 344 p.
17. Pažout J. Působení Ivana Dejmal ve studentském hnutí / J.Požout // Pamět a dějiny. – 2008. – №2. – p.43–49
18. Pecka J. Občanská společnost 1967–1970. Ediční řada Praměny k dějinám Československé krize v letech 1967–1970, 2. díl, 2. svazek: sociální organismy a hnutí Pražského jara / Pecka J., Belda J., Hoppe J. – Praha – Brno: ÚSD – Doplněk, 1998. – p.446
19. Povolný F. Studenti: jak dál / F.Povolný // Kulturní tvorba. – 1968. – № 27. – P.1, 6
20. Pražská konference žádá svolání mimořádného sjezdu strany. Z vystoupení soudruha A.Dubčka // Rudé právo. – 1968. – 27 dubna. – P.1–2

21. Projev prvního tajemníka ÚV KSČ sodruha A.DubČeka na společném zasedání ÚV KSČ, ÚV Národní fronty a vlády ve Španělském sále // Rudé právo. – 1968. – 23 Února. – P.1–2
22. Soudruh O.Šik na shromáždění vysokoškoláků // Rudé právo. – 1968. – 15 března. – P.1,5
31. Vaněk A. Studenti a společnost: kritika antikomunistického a revizionistického působení na mládež / A.Vaněk. – Praha: p.n. – 1976. – 231 p.
23. Vondrová J. Komunistická strana Československa. Ediční řada.Prameny k dějinám Československé krize v letech 1967–1970. díl 9. svazek 1: Pokus o reformu (říjen 1967 – květen 1968) / Vondrová J., Navrátil J., Moravec J. – Praha–Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Doplněk, 1999. – 644 p.
24. Z referátu A.DubČeka na zasedání pléna ÚV KSČ // Rudé právo. – 1968. – 4 Června. – P.1 –3, 5

Стаття надійшла до редакції 19.07.2013

REFERANCES:

1. *Desjatnychuk I.O.* «Prazika vesna» 1968.: stanovlennja gromadjanskogo suspilstva («Prague spring» 1968: the forming of civil society): dys... Kandydata ist.nauk: 07.00.02 . K., 2007. 207 p.
2. Diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ: Sodruh Ota Šik // Rudé právo. 1968. 7 dubna. P.2
3. Diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ. Sodruh Josef Smorkovský // Rudé právo. 1968. 4 dubna. p.2–3
4. Franc M. Mladí, levice a rok 1968 / M.Franc, P.Holubec. – Praha: BCS, 2009. 112 p.
5. Golan G. Reform rule in Czechoslovakia. The Dubček era 1968–1969 . Cambridge: At the University press, 1973. 327 p.
6. Hoppe J. Pražské jaro v mediích. Výběr z dobové publicistiky. Ediční řada Prameny k dějinám Československé krize v letech 1967– 1970, 11.díl / J. Hoppe. – Praha – Brno, ÚSD – Doplněk, 2004. 444 p.
7. Janáček F. Leden 1968 a spor o jeho smysl / F.Janáček, J.Moravec. Praha: Parta, 1993. 207 p.
8. Jednotu studentského hnutí. Aktiv studentů-komunistů vysokých škol v Praze. Rudé právo. 1968. 20 dubna. P.1
9. Kárník Z. Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Svazek II / Z.Kárník, M.Kopeček. Praha: ÚSD AV ČR, Dokořán, 2004. 364 p.
10. My, studenti FON UK // Literární listy. 1968. № 3. P. 13
11. Na minulost, přítomnost a budoucnost. J.Smorkovský: Nečekejte ode mne žádné senzace, jde o vážné věci! // Rudé právo. 1968. 14 března. P.1.6
12. Návrh programu Československých vysokoškoláků / Student. №18. 1968. P.1,3
13. Pažout J. «Chceme světlo! Chceme studovat!»: demonstrace studentů z vysokkých kolejí v Praze na Strahově 31.října 1967 // Pamět a dějiny. 2008. №1. P.4–13
14. Pažout J. Československé studentské hnutí v šedesátých letech dvacátého století (sbírka Ivana Dejmal) / J.Požout. – Praha: Libri prohibiti, 2001. 62 p.
15. Pažout J. Hnutí revoluční mládeže 1968 – 1970. Praha: ÚSD AV ČR, 2004. 143 p.
16. Pažout J. Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20 století. Praha: Prostor, 2008. 344 p.
17. Pažout J. Působení Ivana Dejmal ve studentském hnutí/ J.Požout // Pamět a dějiny. 2008. №2. p.43-49
18. Pecka J. Občanská společnost 1967–1970. Ediční řada Prameny k dějinám Československé krize v letech 1967–1970, 2. díl, 2. svazek: sociální organismy a hnutí Pražského jara / Pecka J., Belda J., Hoppe J. Praha – Brno: ÚSD – Doplněk, 1998. p.446
19. Povolný F. Studenti: jak dál / F.Povolný // Kulturní tvorba. 1968. № 27. P.1, 6
20. Pražská konference žádá svolání mimořádného sjezdu strany. Z vystoupení soudruha A.DubČeka // Rudé právo. – 1968. 27 dubna. P.1–2
21. Projev prvního tajemníka ÚV KSČ sodruha A.DubČeka na společném zasedání ÚV KSČ, ÚV Národní fronty a vlády ve Španělském sále // Rudé právo. 1968. 23 Února. P.1–2
22. Soudruh O.Šik na shromáždění vysokoškoláků // Rudé právo. 1968. 15 března. P.1,5
31. Vaněk A. Studenti a společnost: kritika antikomunistického a revizionistického působení na mládež / A.Vaněk. Praha: p.n. 1976. 231 p.
23. Vondrová J. Komunistická strana Československa. Ediční řada.Prameny k dějinám Československé krize v letech 1967–1970. díl 9. svazek 1: Pokus o reformu (říjen 1967 – květen 1968) / Vondrová J., Navrátil J., Moravec J. Praha–Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Doplněk, 1999. 644 p.
24. Z referátu A.DubČeka na zasedání pléna ÚV KSČ // Rudé právo. 1968. 4 Června. P.1 – 3, 5

Філіпчук Ігор Володимирович – викладач
Рівненський державний гуманітарний університет
Адреса: 33028, м. Рівне, вул. С.Бандери, 12
E-mail: 30na40@ukr.net

Filipchuk Ihor Volodymyrovych – lecturer
Rivne state humanitarian university
Address: 12, Stepana Bandery Str., Rivne, Ukraine, 33028
E-mail: 30na40@ukr.net